

સરસ્વતીની ચતુરાઈ

— ગુરુપ્રસાદ બાટની

ગંગા નદીના કિનારે વસેલા બ્રહ્માગિરી ગામમાં એક ગરીબ ખેડૂત સોમદત્ત રહેતો હતો. સોમદત્તની પત્ની નાની ઉંમરમાં જ મૃત્યુ પામી હતી. તેની પુત્રીનું નામ સરસ્વતી હતું. સુંદર અને ગુણવાન હોવાની સાથે સરસ્વતી હંમેશાં બીજાઓની મદદ કરતી હતી.

સોમદત્ત સરસ્વતીના ભવિષ્યને લઈને ખૂબ ચિંતિત રહેતો હતો. તેની જમીન પર થતાં અનાજના ઉત્પાદનમાં તેનું અને સરસ્વતીનું ગુજરાન ઘણી મુશ્કેલીથી ચાલતું હતું.

ઘીમેઘીમે સમય પસાર થતો ગયો અને સરસ્વતી મોટી થઈ ગઈ. તેની સુંદરતા અને સમજદારી જોઈને ગામના યુવાનો તેને ખૂબ પસંદ કરતા હતા.

ગામમાં એક દુષ્ટ જમીનદાર, ચતુર વર્મા પણ રહેતો હતો. તે પરિણીત હોવા છતાં સરસ્વતી સાથે લગ્ન કરવા ઈચ્છતો હતો.

તે જાણતો હતો કે જો તે સરસ્વતીને તેની સાથે લગ્ન કરવા માટે કહેશે તો તે સ્પષ્ટ ના પાડી દેશે. તેથી તેણે એક યુક્તિ વિચારી.

ચતુર વર્મા સોમદત્તની મદદ કરવા તેને વગર વ્યાજે પૈસા ઉઘાર આપવા લાગ્યો, પરંતુ ચતુર તેની પાસેથી ક્યારેય પૈસા પાછા નહોતો માંગતો.

એક દિવસ જ્યારે સોમદત્તના માથે દેવું ખૂબ વધી ગયું ત્યારે ચતુરે તેની પાસે પોતાના પૂરા પૈસા પાછા માંગ્યા.

તે સાંભળીને સોમદત્ત આશ્ચર્યચકિત થઈ ગયો. તે ખૂબ ગભરાઈ ગયો. તેણે પૈસા પાછા આપવા માટે ચતુર પાસે થોડો સમય માંગ્યો. ચતુરે તેની એક પણ વાત ન સાંભળી.

ચતુરે પોતાના પૈસા પાછા લેવા માટે તાબડતોબ પંચાયત બોલાવી.

પંચાયતના સભ્યોએ બંને પક્ષની વાત ધ્યાનથી સાંભળી, પણ તેઓ કોઈ નિર્ણય પર આવી શકતા નહોતા. તેઓ સોમદત્તની સમસ્યા પણ સમજતા હતા. તે સાથે તેઓ ચતુરનો વિરોધ પણ નહોતા કરવા ઈચ્છતા.

ચતુરે તકનો લાભ લઈને બધાંને કહ્યું, “નીચે થોડા કાળા અને સફેદ રંગના પથ્થર પડ્યા છે.

હું તેમાંથી એક સફેદ અને એક કાળા રંગનો પથ્થર આ બેગમાં નાખીશ.

જો સરસ્વતીએ સફેદ પથ્થર ઉઠાવ્યો તો હું તેના પિતાનું કરજ માફ કરી દઈશ, પણ જો તેણે કાળા રંગનો પથ્થર ઉઠાવ્યો તો તેણે મારી સાથે લગ્ન કરવા પડશે. લગ્ન પછી હું તેના પિતાનું કરજ માફ કરી દઈશ.” તે સાંભળીને ગામના લોકો દંગ રહી ગયા. સોમદત્તે ગુસ્સામાં ચુતરને કંઈક કહેવા

પોતાનું મોં ખોલ્યું પણ ત્યારે સરસ્વતીએ તેની વાતને વચ્ચે જ અટકાવતાં કહ્યું, “બાપુ, મને લાગે છે કે આપણે ચતુરની વાત માની લેવી જોઈએ. આગળ જોઈએ શું થાય છે.” ચતુર હસ્યો.

પછી ચતુર નીચે ઝૂકીને સફેદ અને કાળા રંગનો પથ્થર શોધવા લાગ્યો. જ્યારે બધાનું ધ્યાન આજુબાજુ હતું, ત્યારે તેણે બે કાળા પથ્થર ઉઠાવીને બેગમાં મૂકી દીધા.

સરસ્વતીએ ચતુરની આ હરકત જોઈ લીધી હતી, પરંતુ તે અવઢવમાં હતી કે ચતુરની આ ચાલનો તે શું જવાબ આપે.

તેણે તેની આંખો બંધ કરી. કેટલુંય વિચાર્યા પછી તેને એક તરકીબ સૂઝી. તેની આંખો હવે ચમકતી હતી.

સરસ્વતીએ બેગમાંથી એક પથ્થર કાઢ્યો અને તેને ધીમેથી પથ્થરોના ઢગલામાં નાખી દીધો.

“અરે ! આ શું થયું, હું તો કોઈ કામ બરાબર નથી કરી શકતી.” સરસ્વતી બોલી.

ચતુર ગુસ્સામાં રાતોપીળો થઈ ગયો. તે પથ્થરને નીચે શોધવા લાગ્યો. ગામના લોકો પણ તેની મદદ માટે આગળ આવ્યા.

તેમને સમજાતું નહોતું કે સરસ્વતી નીચે પડેલા પથ્થરને કેવી રીતે શોધશે.

પછી સરસ્વતીએ બધાને કહ્યું, “આપણે પથ્થર શોધવા માટે આટલા પરેશાન કેમ થઈ રહ્યા છીએ. ચતુરે બેગમાં સફેદ અને એક કાળા રંગનો પથ્થર મૂક્યો હતો.

જો મેં કાળા રંગનો પથ્થર કાઢ્યો હશે તો બેગમાં સફેદ પથ્થર હશે અને જો મેં સફેદ પથ્થર કાઢ્યો હશે તો બેગમાં કાળો પથ્થર હશે.’’

સરસ્વતીની આ વાત સાંભળીને ગામના લોકોએ તાળીઓ પાડી. ચતુર તેની વાત સાંભળીને ચકિત રહી ગયો. સોમદત્ત ગભરાયેલો હતો.

સરસ્વતીએ તરત ચતુરના હાથમાંથી બેગ લઈને પંચાયતના સરપંચને આપી દીધી.

સરપંચે બેગ ખોલીને અંદરથી કાળો પથ્થર કાઢ્યો.

‘‘અરે ! તેનો મતલબ એ કે સરસ્વતીએ બેગમાંથી સફેદ પથ્થર કાઢ્યો હતો. હવે સોમદત્તનું બધું કરજ માફ થઈ ગયું છે.’’ તે બોલ્યા.

ગામના લોકો પણ ખુશીમાં નાચવા લાગ્યા. સોમદત્તે સરસ્વતીને વહાલથી ગળે લગાવી. સોમદત્તની આંખોમાં ખુશીનાં આંસુ આવી ગયાં.

પછી તે બધાં ત્યાંથી જવા લાગ્યા. સરસ્વતીએ પાછળ ફરીને ચતુરને છેલ્લી વાર જોયો. ચતુર ચુપચાપ ત્યાં જ ઊભો હતો. તેને સમજાઈ ગયું હતું કે જે બીજાની સાથે ખરાબ કરે છે, અંતે તેની સાથે પણ ખરાબ જ થાય છે.

